

{ ישי רוזן-צבי }

לא רק קדושים ומלומדים

ספר חדש חושף את העולם הנסתר של הפשיעה היהודית בימי הביניים: מרוצחים ונוכלים ועד רבנים שניסו להעניש גנבים בלי להוציאם מהקהילה. זהו מחקר בלשי מרתק, שמציג קהילה יהודית ממשית, ארצית ומלאת סדקים, שבה חרם החליף כלא וכפרה החליפה ענישה

עונש לגנב בימי הביניים. מתוך כתב יד, המאה ה-13

יהודים לרשויות הנוצריות, בעלי סמכות הכי פייה, שנחשבה אסורה אך הייתה רווחת.

גם אלימות כלפי נשים אינה נעדרת במקור רותיני. לעומת זאת מציין המחבר שאין תיעוד של נשים שרוצחות את בעליהן המתעללים, תופעה שמתועדת היטב בסביבה הנוצרית. הוא מניח שהסיבה היא שבקהילות היהודיות הייתה אופציה של גירושין ואפילו של כפיית גט על הבעל המתעלל.

וגם חטאים מיניים מכבדים כמובן, הפוס' קים עוסקים בדרך למשטר נשים 'מופקרות' אך בה בעת גם מספקים אליבי כשצריך.

כאשר רוצים להגן על אישה שהרתה שלא מבעלה מור' צאים תקדימים שונים. כך מביאים למשל מעשה מפור' רסם שמופיע בחיבור הימני ביניימי "אלפא ביתא דבן סירא" ולפיו הרתה בתו של ירמיהו הנביא מאביה על ידי שנכנסה למרחץ וקלטה זרע שהוא הותיר שם.

גיבורי הספר אינם רק הגנבים והפושעים, אלא גם הרבנים שבתשובותיהם (שרבות מהן מצוטטות כאן

מכתבי יד שכן לא הודפסו מעולם) תועדו רוב המקרים: ר' יצחק מווינה בעל האור זרוע', בנו ר' חיים ותלמידו המהר"ם מרוטנבורג, אשר ביקשו לקבוע סדרים בהערעור ענישה פורמלית. ר' יהודה החסיד מרגנסבורג, המ' ציע סוגי כפרות לפושעים שונים. יעקב בן משה מולין, המהר"ל, מחשובי רבני גרמניה בראשית המאה ה-15 והמתעד הגדול של מנהגי אשכנז, שקבע טקסים לסימון ממזרים וצאצאי ניאוף, כדי לפרסם ולהרתיע, ועוד. אלה עמדו בפני מצב בלתי אפשרי של ענישה במצב של היעדר סמכות מחד, ומאמץ מתמיד לא לאבד חברי קהילה מאידך. על כן הם עיצבו דרכי כפרה וריטואלים שונים כדי להוקיע ולהשאיר בתוך החברה.

לפנינו דוגמה נהדרת למבט מלמטה, מפני השטח ומתחת לפני השטח, על הקהילה היהודית. היסטוריה של סטיות שדרכה מס' תכלים על החברה הריאלית בכל ארצותיה המרתקות.

לקהילה היהודית בימי הביניים במרחב שבו עוסק הספר, יש אוטונומיה חלקית, בלי סמכות כליאה וקל וחומר הוצאה להורג. מה יש לה בארגון הכלים? חרמות בעיקר. כדברי בעל האור זרוע' "ההורג את הנפש בזמן הזה אין בידו לעשות לו מאומה, לא להורגו ולא לחובטו ולא להגלותו. אלא לימנע שלא להתערב עמו".

על כך התפתחה באשכנז תפיסה של ענישה ככפרה: מלקות פומביות, תעניות, גלות ונדודים (כמובן שכל זה עובר רק אם מתקיים שיתוף פעולה של הפושעים ורצון להישאר 'בפנים'). המחבר מציג דמיון מובהק בין התפיסות הללו לתפי

גיבורי הספר אינם רק הגנבים והפושעים, אלא הרבנים שבתשובותיהם – שרבות מהן מצוטטות כאן מכתבי יד, שכן לא הודפסו מעולם – תועדו רוב המקרים, והם ביקשו לקבוע סדרים בהערעור ענישה פורמלית

סות נוצריות, ובייחוד בת ריות, העולות באירופה בת הזמן של "כפרה מודרכת". הוא מצטט סיפור (שקשה לדעת אם התרחש או רק משל היה) המובא בספר חסידים' על פושע יהודי שצועק תוך כדי ענישה תו: "הכונני אל תחמלו עלי כדי שלא אקרא בדין בפני הקב"ה" ובכך ממחזו בגופו את תפיסת הענישה החר' שה. המחבר אף מציג פרו'

טוקולים של ענישה (דין הורג הנפש בזמן הזה) מימי גאונים בכל ובווחן כיצד הם מת' רככים במעבר מהמזרח למערב, שם נכתבות הדרכות "למי שאין בו כוח לסבול כל הכי טוב בתיקון הגאונים". הוא תולה את הריכוך בחשש של הקהילות האשכנזיות השבירות מאובדן חברים, והמאמץ לשמור גם את הסר' טים בתוך הקהילה.

כיוון שגנבים רק לעיתים רחוקות נתפסו בשעת מעשה, ובהיעדר משטרה או דרכי זיהוי פורנויות, השתמשו בדרכים אלטרנטיביות. במשנת ר' יהודה החסיד, הפצים שנגנבו (על ידי, כמה צפוי, המשרתת הנוכרית) מושבים בסיוע מלאכים: "השבועתי המלאכים ומיד לא ראיתי את הרפנות וכל בית המדרש שהייתי יושב בו לא ראיתי, אלא הגויה שגנבה ראיתי. וכל הדרכים שהוליכה הגניבה ובאיזה מקום הניחה הגניבה, הכל ראיתי".

אך על הדרך מתגלה גם החיבור בין יהודים לגויים המתקיים כל העת בשולי הקהילה. כך למשל בפסיקת רבנו גרשום "מאור הגולה" בעניין סכסוך שני יהודים שמתחרים על שותפות עסקית עם גנבים נוכרים: "ועמו גוי אחד שנת' לזה עמו לילך ולגנוב יחד". כמו כן אנו שומעים על פנייה של סוחרים

אך המחבר עוסק בעיקר במרחב האשכנזי, ושם מלאכת חילוץ הריאליה, בייחוד ריאליה של סטיות חברתיות שטיבה להיות נסתרת, דורשת עבודת בלשות של ממש, התחקות אחר רמזים ורמזי רמזים.

ואם בכך לא די, הרי שכוחות שונים חברו כדי להעלים את הפושעים היהודים מן הת' מונה ההיסטורית. הסטוריונים לא ששו לדבר על כך כדי שלא לשתף פעולה עם סט' ריאטיפים אנטייהודיים (רוצחי ישו, גנבי לחם הקודש, וכו'לי). כך למשל, שפת הגנבים, הנוודים ופורעי החוק בגרמניה הימני' ניימית (Rotwelsch) הכילה מילים רבות בעברית וביידיש, אך בסוף המאה ה-19 שפה זו הפכה כלי ביד אנטישמים כדי ליצור מש' וואה בין יהודים לגנבים ובין גנבים ליהודים, ועל כן חוקרים לא ששו לתת במה לתופ' עות אלה. התוצאה היא שהגנבים והרוצחים היהודים הפכו לסמל או שהוכחו לגמרי, ובין זה לזה הועלמה המציאות שאינה שטנית ואינה מלאכית. וזו בדיוק המציאות שמתער' ררת לחיים בספרנו.

בן-גוריון מיוחסת האמירה "כאשר יהיו לנו גנב יהודי, זונה יהודייה ורוצח יהודי, נדע שיש לנו מדינה". גנבים הם סימן לנורמליות (ספק אם יכול היה לרמזיין מעשי שוד ופרעות של יהודים כשרים המת' פרסמים מדי יום ב'חות' בגדה. ה'נורמליות' עולה על גדותיה). והנה הספר שלפנינו מראה כי אין חדש תחת השמש, וכבר בימי הביניים לא חסרה פשיעה יהודית אותנטית.

אלא שכדי להראות זאת נדרשת עבודת נמלים היסטוריוגרפית. אין בימי הביניים סטטיסטיקות, אין משטרה ואין משרד פנים. הרבה מהידע ההיסטורי שלנו על אירופה הנו' צרית בתקופה זו לקוח מרשימות בתי משפט (ואם יש חקירת אינקוויזיציה – מה טוב). אבל בקהילות היהודיות אין בתקופה זו רשימות בתי דין. מה שיש זה סיפורים, וגם הם כתובים בקיצור בתוך תשובות הלכתיות וכיוצא באלו, ויש לחלצם באומל ולנתחם. וישנן גם תקנות, אך קשה לדעת בדיוק מה המציאות שהן באות לתקן. במזרח המצב טוב בהרבה, בשל ממצאי הגניזה שבהם עיסוק מפורט בחיי היום-יום,

שלושה שירים על קץ הרודנות בתרגום זיוה שמיר

פ"ב שלי
אוזימנדיאס

פגשתי הלה מארצות הקדם שלי אמר: "יש שתי רגלי ענק אשר נטעו בלב מדרב, ראשן כגדם חלקו שבור, שקוע באבק [...]" על בסיס הפסל חקוקים דברים: "שמי אוזימנדיאס, מלך המלכים; ראו פעלי, אתם היהודים! סביבי חרבן. הכל היה למק לצד ההרס האדיר כאן משתרעים חולות העד פרושים אלי מרחק".

שארל בודלר
ספלין

בארץ הגשמים שליט אני ומלך עשיר אך בלי עצמה, זקו מפלג ועלם;

שלהק יועציו היה לו למטרך בן לכלבים ושאר חיות מחמד, הרי דבר כבוד לא יצהיל את שממון יומו לא ציד בזים, ואף לא בני עמו הגוססים על סף. שום לץ לא יעור ומיתרי נבלו לא יעלו מזור; הן מצעו המצץ הופך לסרקופג והגבירות שהרבון בעיניהן יצדק אין מחלצות מחשוף להן בכל החלד שתעוררנה מתרדמת את השלד. גם החכם שאת כחו נסה בהפקת זרב יגע ולא יוכל הסר תחלואיו אף לא יוכל טהר מרחצאות הדם שהרומים החמו בם את צנתם הם לא יפיהו בגויה. לשוא. פי ירקת מי הקלתה רצה בורידיו.

ויסטן יו אודן

כתובת על מצבת רוזן

אל השלמות חתר הוא כל ימיו, וחרויו פלל לא קשים היו ללמדה; כמו גבירי חולשות אנוש ידע; כל כלי הצי ושלל צבאות הפיר; וכשצחק, פרץ צחוק גם מפני שריו, וכששכבה נספה טף במבואות העיר.

פשיעה בחברה היהודית בימי הביניים // אפרים שהם-שטיינר { מאגנס { 332 עמ'

